

СЕЉАК.

Недељни лист за поље, кућу, башту, умјетност и обртност.

ГОДИНА IV.	„Сељак“ излази сваког Понедељника на велико по табака.	БР.	Предплатити се може код уредништва „Сељака“, код познати скупителја и код сваке ц. кр. поште.	18. ЈАНУАРА.
Нови Сад.	За боље разјасњивање доноси дрворезе и прилоге.	3.	Рекламације шаљу се незапечаћене.	1865.
На годину 4 фр. а. вр.		Издаје и уређује: Ђорђе Радић.		На по године 2 фр. а. в.

ПОЗИВ на ПРЕДПЛАТУ

Предплата је на „Сељака“:

на читаву годину 4 фр. а. вр. а

„ по године 2 „ „ „

са оним правом на семења, као што смо у 1. броју означили.

Предплату примају све ц. кр. поште, познати скупителји и сва уредништва овде у Новом Саду излазећих листова. У Србији г.г. Браќа А. Ђорђевићи трговци у Београду. За Србију је предплата:

на читаву годину 44 гроша чарш.

„ по године 22 „ „ „

„Сељак“ ће се у толико екземплара штампати, колико предбројника до 15. Фебруара буде; ко се доцније предплати, неће моћи подпуне бројеве добити. Учтиво дакле умољавамо сваког, ко се на лист наш предплатити жели, да се (и због семења) до гореназначенога времена пријави.

Цјеновник од семења послаћемо сваком бесплатно, ко га употребити жели.

У многим писмама наших поштованих предбројника стоји: „Пошљите ми семена каква ви знате.“ Ми изјављујемо, да смо цјеновнике зато сваком послали, да може сваки себи нуждна семена изабрати; ми незнамо каква семена тко потребује, јер би се лако догодити могло, да би ми коме послали цвећа, а њему треба келерабе; дакле онда неби тиме ништа добио.

Зато молимо учтиво сву ону господу предбројнике, који семена добити желе, а нису бројеве назначили, да то што пре у отвореном неплаћеном писму учине — на форму рекламације.

Уредништво „Сељака.“

Шта је роса?

Као што се топлота из свакога тјела непрестано проноси, тако може тјело једно у једнакој топлоти само дотле остати, докле оно од своје околине у сваком тренућу онолико топлоте прима, колико и оно тој околини приобштава. Од оног часа, кад једно тјело одпочне губити више топлоте, него што је прима: постаје оно све ладније.

Тако и тјела, која под ведрим небом стоје, приобштавају топлоту на све стране. Услед тога, и поцем се њима у ведрим ноћима топлота ни од куд не придаје: постаје њихова температура ноћу све нижа, докле се год сунце на ново неукáže. Ноћно разлађење тјела знатније је наравно код добрих топлоноша (Waermeleiter), него код хрђавих. Због тога се и растиње и друга тврда тјела ноћу јаче разлађују, него атмосферски ваздух.

Кад се дакле у ведрим ноћима растиње и друга тврда тјела толико разладе, да се од њи и најближи ваздух и водена пара, што је у њему разлади и сгусне у капљице, које се купе око растиња и тврди тјела, онда се такве капљице називаю: роса.

У роси има скоро свагда угљевите киселине; а близу сланих вода (мора), има у њој и соли.

Падање росе може одпочети одма по залазку сунца, а и раније. Оно траје по сву ноћ, а најзнатније је предшто ће се сунце родити, кад је и температура растиња и осталих телеса најнижа.

Што је већа разлика између температуре растиња и тврдих тјела — и температуре атмосферског ваздуха, т. ј. што за дуже време растиње и тврда тјела приобштавају, а непримају топлоту, што су боље топлоноше та тјела, и што је ладнији ваздух: тим знатнија роса пасти мора.

Тако је већа роса у пролеће и у јесен него у лето, јер су у пролећу и јесени дуже ноћи, пак се тада температура растиња и тврдих тела спушта ниже, него у кратким летњим ноћима. Ако је пак ваздух пун влаге, онда и у лето може пасти велика роса, и таква се роса сматра као претеча кише. — На голој земљи је увек роса мања, него на земљи, која је растињем обраста; исто је тако мања роса и на чврстој земљи него на трошној и посковитој, јер тјело на свакој точки свог површија издаје топлоту, пак се све брже и знатније разлађује, што му је знатнија површина; међутим, растињем обраста земља представља очевидно веће површије на једнаком простору, него гола земља; исто тако има и издробљена земља више површине, него згрудвана. У местима близу великих вода, нарочито у приморијама жарких земаља, где је ваздух влажан и пун паре, пада врло велика роса. Та роса замењује кроз велики део године кишу, у тим топлим земљама, и ублажава преко дана велику препеку. Напротив у пустињама и у сувим предјелима, где мало паре у ваздуху има, роса или никако непада, или је она ту врло ретка и незнатна.

Под облачним небом не може бити велике разлике између температуре растиња и тврдих тела и температуре ваздуха; јер облаци одбијају опет доле оне зраке топлоте, који од земље иду; осим тога, кад се водена пара сгусњава у облак, и тада се знатан део топлоте земљи приобштава. Зато и непада роса кад је облачно, већ само кад је ведро. — Исто тако непада роса ни на ветру, или ако је пре ветра пала одма је нестане, чим ветар дуне; јер ветар приводи тврдим телима све једнако нов ваздух и пару, те им се тиме опет накнађује изгубљена топлота, тако, да се њива температура не може спустити испод температуре ваздуха. Пак онда, ветром се ускорава испарење, те и оних росних капљица, које су пале, брзо нестане. На основу тога мора у долинама већа роса падати, него на висинама; јер чим се на висини од разлађених тврдих тела и обљижни ваздух разлади одма се тај ваздух сгусне, отежа и спусти у долину, а на његово место дође нов неразлађени ваздух, који надокнађује изгубљену топлоту тврдим телима, с којима је у додиру, јер је топлији. И тако на висини не може бити између температуре тврдих тела и температуре околног ваздуха онолике разлике, као у долинама, где тела на тихом времену све са тим истим ваздухом у додиру стоје.

Тиме се објасњава, зашто и на ниским стварима,

н. пр. на трави, пре и више росе има, него на високим стварима, н. пр. дрвима. — На ствари, које се налазе у заклону, не може такођер пасти велика роса; јер топлота, коју заклоњена тела издају, одбија им се опет натраг од њивог заклона. С тога и на оно биље, што се налази под високим дрвима, н. пр. у шумама, мање росе падне, него на биљу у слободном пољу; као што и у башњицама, које су високим зидовима ограђене, увек мање росе има, него на слободним местима.

Будући је ова наука сваком економу од страшно велике ползе, то ћемо нашим читаоцима у идућим бројевима разјаснити: шта је слана, магла, облак, киша, снег и лед (град и туча).

Нове свилене бубе.

Жерен Менвил описује у француској академији галете, које је он из јужне Америке добио; оне произлазе од једне свилене бубе, која врло чудновато живи. На шест стопа високо од земље, налазе се дрва сасвим свилом изпреплетана. Гусенице су жуте са црним прљама, а галете су такођер угасито жуте боје; изгубе пак ову боју, ако се сунцу или киши изложе. Галете се завијају увек са сунчане стране по дрвећу; дугуљасте су и отварају се са стране. Од њи добивена свила, особите је каквоће. Менвил даде име том лептиру *Bombux Fauvetii*, у чест одкровитељу. У истом свом предавању изјављује, да се је у царској башти „Версељу“ развио један лептир, ког он *Bombux Atlas* назива. Овај је лептир највећи од свију „лепидоптера“, а галета му је $4\frac{1}{2}$ пута тежа, од галете обичног свиленог лептира. Овај је лептир за покушај у ту башту донешен, да се, ако је могуће удомаћи. Испадне-ли дакле за руком, да лептир овај у својој чаури жив зиму ову презими, онда се може зацело о удомаћењу овога лептира што и прословити, које ће за одвећ велику ползу по обртност бити.

Разна средства против ожеге.

Против ожеге веле да је добар обични бели сапун. Овај се на пантљичице саструже, са мало воде разгњечи, потанко на комадић платна намаже, и на ожежено место метне. И већ кад се горња кожа одљуенула, и онда ублажава болове. Ако су се меурићи подигли, треба ји пре завоја с иглицом пробости, да она вода изцури, пак онда сапун привезати.

По извешту: *Pazette medicale* врло је добро средство и дрвен угаљ. Те новине веле: „Треба узети комадић ладна угља, пречврљити на ожежено место, и несташе бола за неко време.“

Сгњечено лишће биља „алоје“, ублажи такођер болове. Има и код наши сељака тога биља у лонцима — ја сам виђао.

Даље се препоручује ожежено место са вејтином намаати, пак онда са ситном сољом изтрти. За не-

колико тренутака нестане оног јаког бола. Ако ти се трефи парче памука при руци, можеш и то на ожежено место метути, пак ће бол попустити, или ако ти је вр' прста ожежен, а ти га тури у ово.

На послетку можемо ова средства навести, која су заиста врло корисна:

Ако су се већ меурићи на ожеженом месту указали, а ти узми маказе, обсеци меур, превали ону кожицу на страну, а голо месо премажи са водом, у којој је паклена камена растопљено. Подај у апотеци ту воду направити, и кажи, нека узму 2 лота дестилиране воде и нека у њу 1 гран паклена камена растопе (2 Loth destillirtes Wasser, 1 Gran Höllenstein). То је онда та вода, којом треба голо месо премазати. Кад си то учинио, а ти узми ону кожицу, пак је лепо преко тог премазаног места опет положи пак затим цело оно место са свињском мастљу премажи. Ово треба чинити свако јутро и вече, и не само да ће бола нестати, него ће и рана зарастети.

Јунија месеца прошле године, добијемо овај допис: „Прошле године ме снађе несрећа, да ми се је у лову рог с' барутом запалио, који ми је с' леве стране на гајтану висео, и тако ми пламен целу леву руку опали. Опаљена је рука била врло црвена, и ја сам страшне болове претрпити морао. Ја сам сваколика средства употребљавао, и излечим сва мање ожежена места; ал ми остадоше још четир повећа места, која су ме страшно болела, и која немогах с' онима средствима на брзо излечити, док ми један стари шумар нерече, да међем липову кору на ожежена места, пак ће, вели он, све проћи. „Узмите,“ рече он, „коре од липе, пак одљусните ону горњу рапаву кору, нека вам само она унутрашња мекана и сочна остане; ову умочите у воду, добро је затим с' дрвотом каквим излупајте, пак ју онда на ожежено место привезите.“ — Дотле сам ја — као што горе реко — јаке болове имао, а кад сам руку са горепоменутом кором и ланеном крпом обмотао, нестале бола, нестале црвенила, и ране ми зарасте. Мој се један пријатељ пре неког времена с' врелом водом опарио, ја му то средство препоручим, и њега рука за кратко време прође.“

Покојни доктор новосадски Јован Андрејевић, употребљавао је с' најбољим успјехом: ланена олаја и кречне воде. Колико ланена олаја толико и кречне воде треба помешати, и пре него што ће се употребити, треба добро измућкати, и тиме ожежену рану мазати, пак онда комадићем платна привезати (за апотеку: Kalkwasser und Leinöl zu gleichen theilen).

Јошт више има средства за ожеге, ал смо ми овде она навели, која се у свако доба при руци имати могу.

Олајна проја као пчелска рана.

Да је олајна проја у води растопљена, занета добра рана за пчеле, то је опет на ново случај један потврдио. Прошле године месеца Маја, примјетише два сељака, да све пчеле своје кошнице свако јутро

остављају, ма да је у кошницама доста ране било: Пред вече се све скупа јако медом натоварене натраг вратише. Сељаци — два комшије — промишљаше, од куда пчеле тај мед доносе? Кад други дан, ал се пчеле за рана спремише опет на пут. Оба комшије пак пратише ји једнако, и дођоше иза села у један мајур, где се пчеле спустише. Овде је било неколико напуњени каца са растопљеном олајном пројом, којом се је хтела башта гнојити; и ту навале пчеле до неког доба меда купити, и тек се после насићене кући крену.

Од ове су ране кошнице увек пуне биле, а рој се је јако ројио.

(„Bienenzeitung“.)

Лековито биље.

Сваки је човек одарен здравим разумом, да би могао све оно што је творац на земљи произвео, на своју корист обратити. Зато је и биље изведено и њим сва земља покривена, да би човек исто на своју ползу употребио. Ал мален и премален је број оног биља, које досад род човечији на своју корист обратити и њим се послужити зна, ако се и поуздано рећи може, да нема ни једне травчице, која се неби на ползу човека употребити могла. Ал шта ћемо, кад је ум човечији још тако нејак, да си од толике множине досад познатог рашћа, једва најмањи део на своју корист употребити дознао, а што је год дознати могао, само је случајно, а не вештином докучио. Бадава се напрезаше испитатељи природе, хемично и анатомично растварајући и цепајући све частице биља, да би вештином докучили, за шта би се које рашће употребити дало? јер они у сваком скоро рашћу наиђоше на једнаке честице, које ипак по природи рашћа сасвим неједнаке, ил сасвим противне силе указиваху. — Они пак који по укусу и мирису биља дјејства рашћа дознати, трудиле се, ти бољма успеше, јер њихове испите и само искуство потврђаваше; и зато ови следећа начела поставише:

1. Да све оно што је у рашћу кисело и опорно сокове сгушњава, тврде честице крени, и сваки противу природни ток уталожу.
2. Све што је на кисело лади и у болести жучној помаже, трулеж угушује и шкробут лечи.
3. Све што је слано, тврде честице узбуђује, сокове утанчава и у болестима, које од балавости произлазе, помаже.
4. Све што је оштро, раствара сокове, тврде честице подстрекава, подетицава ток крви, лечи шкробут и мокраћу натерује.
5. Све што је горко, утанчава сокове, тврде честице крени и подстрекава, ослабљене делове варења (Verdauungswerkzeug) крени, трулеж угушује и глисте тамани.
6. Све што је без укуса, које може бити суво, водено, балаво ил уљасто; ублажава и обично је сапуњава.

7. Све што је слатко, једнаког је дјејства са безукусним, притом рани, а по обстојателству и раствара.

8. Све што је мирисаво, сокове у течност доводи, тврде честице крепи и подстрекава, живце сили, и зато у болестима главе помаже, ако је болест од стомаха ил црева произишла. Такођер и трулеж угушује.

9. Све што јако и пријатно мирише, крепи ум, и у болестима, које од слабости долазе, помаже, а органе мицања јача и сили.

10. А све што заносан мирис има, ток сокова слаби, главу забуњује и болести уображења проузрокује.

Да лебац неплесиви.

Како извадиш лебац из пећи, а ти одма — колико ји год имаш — мети у један брашнав џак, ал тако: да горња кора на горњу, а дојна на дојну дође. Кад оћеш да употребиш лебац, а ти га један дан пре извади, с' млаком водом од брашна опери, и метни га у подрум, да кора мало омекне. Ако немаш подрума, можеш га и у соби држати. Овако се може лебац шест недеља одржати, без да и најмање трага од плесни буде.

Смесице и новости.

** (Аустријска индустрија у Америку пренешена.) Карл Крониг из Беча изуме правити форме за шећер од папира (Papiermaché), које ће се употребљавати, у место до данашњи форми од лима; на ово извади он преко царско-аустријског консула у Њујорку патент за Америку, и прода га одма тамо. Сада се налази овде код Кронига један Американац, ксг је она кућа послала, која је патент купила, да научи сасвим основно те форме од папира правити, и кад то учини, онда ће се у Америку натраг вратити, и тамо ће у Америци европско измишљење распростирати.

** (Да за'рђане пушке од 'рђе ослободиш). Ц. кр. шумар Штернфелд јавља из свог сопственог искуства начин, како је он своје, у влажној соби висеће пушке од 'рђе ослободио. Намажи, вели он, за'рђано место са каменим уљем (Petroleum), пак остави да мало престоји; ово убриши, пак опет по други пут новим уљем намажи, и то дотле чини. Док 'рђе сасвим нестане.

** (У Америци се праве) у ово време дуге за бурад једном простом машином. Тој машини је цена у Америци 150 долара, а њоме се може начинити до 5000 дуга на дан.

** (Умјетно произвођење риба.) У овом обзиру стоји Француска на првом степену; ал се је тај начин рибе множити и у Њемачкој распространио. Тако н, пр. у Хамелну (Хановеранска) произвели су прошле године до 30.000 сомова.

** (Леп за стакло). У Енглеској су изнашли једно тукало, које врло добро стакло са челиком и с' тучом спаја. Честице из кијих је састављенив, јошт нису одкривене.

Трговина и обртност.

В Беч. 12. јануара. (Оригинални допис.) Ма да дођоше извјестија са свију страна, да су многи фабриканти са шећером готови, и ма да гдекоји од њи у мањим количинам шећер на више страна изводе, опет неможе никако обртај са шећером да се поправи. Цене немогу јошт никако да се поправе. У Француској је цена шећеру јако пала, пак и код нас морадосмо цене с' њиовима парализирати, и тако се сада на већи извоз ни помислити неможе. Цене су му данас ове:

Рафинад сасвим фини . . .	фр. 31—31.50	нов.
фини	30—30.75	"
средњи	30.50—	"
ординарни	30.25—	"
Мелис фини	30.—	"
средњи	29.75—	"
ординар	29.—	"
Фарин бели	25.50	"
жути	24.—	"
Бастер фини	26.—	"
средњи	25.—	"

Сегедин 13. јануара. (Оригинални допис.) Прошле недеље било је на пијаци нашој прилично пшенице, и то понајвише бачке; ражи, зоби и проје би врло мало, а напротив било је довољно јечма и кукуруза. Цене су ове: пшеница 86—87 фунт. фр. 2.50 н. —2.55 н.; 83—85 фунт. фр. 2.20—2.40 н.; са мало ражи измешана фр. 1.90 и —2.10.; раж ф. 1.30—1.40 н.; јечам 80 нов.—95 нов.; зоб фр. 1. —; кукуруз 85 нов. — фр. 1.5 нов.

Сланине бијаше довољно, и продавала се је по центи од 21—24 фр. Маст пак 31 фр. 50—52 нов.

Многи наши касаци научише од ови, од неколико година овде бавећи се талијанаца саламе правити, и заиста праве врло добре саламе, с' којима велику трговину већ водити почеше, и раде са Пештом, Бечом и другим већим местима у Аустрији. За набављање за месец фебруар—Март коштајира се са 55 фр. по центи, а ефективно је 50 фр. цента.

ОДГОВОРИ.

Господ. Е. К. у Крушедол. Од послати 6 фор. дали смо по налогу 2 50 уредништву „Напредка“, 2 фр. смо задржали у име лањскога дуга за „Сељака“, остаје дакле за ову годину за „Сељака“ 1 фр. 50 нов.

Читалишту православне семинарије Задарске. Учинићемо вам.

Госп. Љ. Марк. у Н. Послаћемо вам рекламиране бројеве.

Госп. Атанасији Тирковићу у Београд. Библиотеке ћемо вам и прву свезку послати, и онда вам остаје од послани 5 фр., 4 ф. за ову годину „Сељака“.

Господ. Алек. Јован. у Осек. Никаква замена за „Дневник“; но да би лист наш по народу на углед расаслали, замолили смо од „Дневника“ адресе његових бивших предбројника, између који сте и ви; незнајући да је господин подбележник ваш брат, послали смо и вама под „Дневниковом“ адресом лист наш не углед.

Г. уреднику „Виле“ у Београд. И ми смо вама послали библиотеке три свезке одма, кад ји добили нисте, а ви ји узмите од г. Браће Ђорђевића на наш рачун.

Чест. госп. Богд. Куз. у Кн. Оно што тражите нема овде нигде.

Господ. Серг. Станковићу у Толчидер. Новце за семе примили смо; писмо, у ком печат описујете нисмо примили, само смо ово последње примили, гди нам пишете да вам печат наручимо као што сте га у „јучерашњем писму“ описали. Изволите нам јошт једном писати, а ми ћемо вам жељу испунити.

Госп. Сими Бакићу у Вршац. Семена што имадосмо, то је већ све отишло; само ви изволите бројеве назначити, пак ће те га у своје време већ добити.